

Žodinės istorijos metodas, jo taikymo rezistencijos tyrimuose problemos

Straipsnyje pristatomas žodinės istorijos metodas, jo atsiradimas istorijos moksle bei praktinio taikymo rezistencijos tyrimuose problematika. Apžvelgiami šio metodo teoriniai ir praktiniai aspektai, pabrėžiamas žodinės istorijos aktualumas tyrinėjant rezistencinį judėjimą.

ĮVADAS

Svarbiausias kiekvieno mokslinio tyrimo uždavinys – sukaupiti kuo daugiau patikimų faktinių duomenų, reikalingų tiriamajam objektui pažinti. Žodinės istorijos metodu yra renkami, saugomi ir apdorojami interviu metu gauti duomenys. Šis metodas apima žmonių tyrimus, siekiant sukaupiti pirminius duomenis apie jų gyvenimą, įvykius ir išgyvenimus. Žodinės istorijos medžiagą galima plačiai naudoti rezistencijos tyrimuose, kuriuos atliekant gilinamasi ir į rezistentų gyvenimą, veiklą, tikslus. Greta plačiai naudojamų archyvinių, rašytinių šaltinių svarbūs yra ir žodinės istorijos metodu gauti duomenys.

Straipsnyje pirmenybė teikiama aprašomajam metodui, kartu taikytas ir mokslinės literatūros kritinės analizės metodas.

Pasirinkti šią temą paskatino ne tik žodinės istorijos svarba, bet ir siekis kuo plačiau išanalizuoti žodinių šaltinių reikšmę rezistencijos tyrimuose. Lietuvos istoriografijoje kol kas nėra vertingesnių darbų šia tema. Apie žodinę istoriją ir jos ypatybes yra

rašęs tik G. Potašenka¹. Tačiau šis istorikas daugiausia dėmesio skyrė žodinių šaltinių svarbai holokausto tyrimuose. Pažymėtina, kad užsienio mokslininkai žodinei istorijai ir žodinės istorijos metodui yra skyrę gana daug dėmesio.

ŽODINĖ ISTORIJA IR JOS METODAS

Žodinę istoriją tyrėjai dažniausiai apibrėžia kaip žodinės istorinės informacijos perdavimą ir išsaugojimą². Žodinė istorija apima žmonių liudijimus (pranešimus) apie įvykius ir sukaupą gyvenimo patirtį. Žodinės istorijos šaltinis – interviu metu gautos informacijos dokumentavimas. Dokumentavimas lemia visą žodinės istorijos metodo esmę: naudojamas interviu su žmonėmis pagal iš anksto sudarytą klausimyną³.

Žodinę istoriją reikėtų skirti nuo žodinės tradicijos. Pastaroji yra praeities įvykių, perduodamų iš lūpų į lūpas, aprašymas. Tai apima pasakojimus, mitus, sakmes, padavimus, epus, smulkiają tautosaką ir pan. Kitas žodinės istorijos ir žodinės tradicijos skirtumas – griežtas chronologinių ribų paisymas žodinėje istorijoje. Žodinė istorija apima žmogaus nugyventą laikotarpį, o žodinė tradicija gali apimti neapibrėžtą laikotarpį (kelis šimtus ar daugiau metų). Žodinėje istorijoje labai svarbu užfiksuoti respondento jausmus, istoriniams faktams didelės reikšmės neteikiama⁴. Trečias skirtumas – žodinė istorija

orientuojasi į tai, kaip apklausiamasis jautėsi konkrečiau tyrėją dominančio įvykio metu ir kaip tą įvykį liudinininkas perteikia ir prisimena. Žodinė tradicija pateikia jau tam tikra forma perteiktus įvykius ar pasakojimus, legendas ir pan. Kiekvienas pasakotojas čia gali savo nuožiūra ką nors pridurti. Tokiu būdu žodinė tradicija išlaiko savo gyvybingumą bei tęstinumą.

Istorijos mokslas susiformavo XIX a. pradžioje, tačiau to meto istorikai žodinių šaltinių galios nepripažino⁵. Žodinę tradiciją XIX a. pirmiausia pradėjo tyrinėti sociologai. Sociologijos moksle žodiniai šaltiniai tapo lygiaverčiai kitiems šaltiniams⁶. Dar XIX a. aštuntajame–devintajame dešimtmečiais sociologai pradėjo rinkti žmonių liudijimus, įvairius pasakojimus (mitus, religinius siužetus ir pan.)⁷. Tokios apklausos dažniausiai buvo daromos visuomenėse, kurios neturėjo savo rašto. Tuo tikslu buvo rengiamos mokslinės ekspedicijos į „atsilikusių“ visuomenių kraštus. Klasikinis apklausų pagrindų parašytas veikalas – sociologo E. Durkheim'o knyga „Elementariosios religinio gyvenimo formos“⁸. Ilgainiui šiuos liudijimus pradėta saugoti fonografo cilindruose. XX a. trečiajame ir ketvirtajame dešimtmečiais sociologijoje ir etnologijoje pradėtas naudoti interviu metodas dabartine moksline prasme. Iki tol buvo naudojamas apklausos metodas, pasakojimai dažniausiai užrašomi ranka. Dabartinių sociologų ir istorikų nuomone, tikrasis žodinės istorijos šaltinis yra garso arba audiovizualinis įrašas⁹.

Istorijos moksle žodiniai šaltiniai pripažinti gan vėlai, tik XX a. penktajame dešimtmetyje, kai buvo išrasti magnetofonai. Tačiau JAV istorikė W. Sommer pabrėžia, jog žodinė istorija, kaip vienas iš istorijos metodų, buvo pradėtas naudoti XIX a. ir nuo tada taikomas atliekant specifinius tyrimus, tokius kaip visuomenės grupių, lokalinės ar okupacinės istorijos¹⁰. Žodinės istorijos

metodo pasirinkimą šiose istorijos tyrimo srityse lėmė tai, jog buvo jaučiamas rašytinių šaltinių stygius, jie buvo nepakankamai išsamūs arba tendencingi.

Daugelis šiuolaikinių mokslininkų žodinės istorijos metodo pradžia laiko 1948-uosius, kai šiuolaikinė technika pradėta naudoti istorinei dokumentacijai. Tuomet Kolumbijos universiteto (JAV) istorikas Allanas Nevinsas pradėjo įrašinėti žmonių prisiminimus¹¹.

Žodinės istorijos metodas ypač išpopuliarėjo XX a. šeštajame dešimtmetyje JAV ir Didžiojoje Britanijoje. Svarbiausia šio populiarumo priežastis buvo pigių portatyvinių magnetofonų gamyba, žiniasklaidos technologijų plėtra ir susidomėjimas specifinėmis istorijos tyrimų temomis (pvz., feministine, juodaodžių, holokausto) bei socialine istorija. Nuo tada žodinė istorija, kaip tyrimo praktika, pradėta naudoti universitetuose, mokyklose, muziejuose ir daugelyje nevyriausybinų organizacijų. Universitetuose žodinė istorija buvo institucionalizuota XX a. septintajame dešimtmetyje (pvz., 1965 m. Kolumbijos universitete buvo įsteigta Žodinės istorijos katedra)¹². 1967 m. JAV žodinės istorijos tyrėjai įsteigė „Žodinę istorijos asociaciją“, o 1969 m. Didžiosios Britanijos istorikai įsteigė „Žodinę istorijos visuomenę“. Šiandien pasaulyje egzistuoja daug nacionalinių organizacijų ir tarptautinių žodinės istorijos asociacijų, kurios kaupia archyvus, rengia konferencijas ir leidžia knygas, žurnalus, skirtus žodinės istorijos teorijai ir praktikai. Vienas autoritetingiausių žodinės istorijos mokslinių žurnalų yra nuo 1971 m. leidžiamas „Oral history“.

Lietuvoje susidomėjimas žodine tradicija kilo dar XIX a. pabaigoje, kai pradėta domėtis tautos istorija, papročiais, tradicijomis, jos pradėtos užrašinėti ir pan. 1924 m. tuometiniame lenkiškajame Vilniaus Stepono Batoro universitete buvo įsteigtas Etnologijos institutas, kuris savo tyrimuose rėmėsi ap-

rašomuoju ir stebėjimo metodais¹³. 1934 m. Kauno Vytauto Didžiojo universitete buvo įsteigta Etnikos katedra, kurios tyrėjai taip pat rėmėsi anketavimu ir etnografinio lauko tyrimo metodais. Tai galima laikyti žodinės tradicijos šaltinių institucionalizavimu.

Tačiau besiformuojančios žodinės tradicijos tyrimus nutraukė Antrasis pasaulinis karas ir sovietų okupacija. Žodinės tradicijos tyrimai sovietmečiu buvo iškreipti: dvasinės kultūros tyrimai pakeisti materialinės liaudies kultūros tyrimais. Pažymėtina, kad sovietiniais laikais buvo leidžiama knygų serija „Faktai kaltina“, kurioje paskelbti aštuonių apskričių suimtų pasipriešinimo dalyvių, nukentėjusių asmenų parodymai¹⁴. Ją galima laikyti žodinės istorijos šaltiniu, tačiau joje pateikti partizanų parodymai neatspindi tiesos ir yra ideologizuoti.

Tikrieji žodinės istorijos tyrimai prasidėjo atkūrus Lietuvos nepriklausomybę. Į šiuolaikinę mokslinę apyvertą buvo įtraukta sąvoka „žodinė istorija“. Tai siejama su humanitarinių mokslų prisitaikymu prie Vakarų Europos istorijos mokslo kryptį. Tačiau iki šiol nėra sukurta nė vienos žodinės istorijos mokslinės institucijos. Ji „pasislėpė“ po kultūrinės antropologijos, socialinės istorijos, sociologijos bei kultūros istorijos skraiste. Taigi žodinė istorija Lietuvoje tapo ir istorikų tyrimo objektu.

Šiuo metu Lietuvos istorikai žodinės istorijos metodą taiko keliose tyrimų srityse. Štai jos:

- 1) gyvenimo istorijos;
- 2) aktualios istorijos;
- 3) teminis studijavimas;
- 4) specifinis eksponato tyrimas.

Gyvenimo istorijos yra interviu su asmenimis apie jų išgyvenimus nuo vaikystės iki senatvės. Šis metodas naudojamas ir tiriant „idealią šeimą“, žmogaus prisitaikymą įvairiuose socialiniuose sluoksniuose. Pavyzdžiui, remiantis gyvenimo istorijos tyrimais

galima išsiaiškinti, kaip grįžusį į Lietuvą tremtinį priėmė sovietinė visuomenė, buvę kaimynai, vaikystės draugai, bendradarbiai ir valdžios atstovai. Tad interviu metodu tiriant gyvenimo istorijas daugiausia dėmesio skiriama žmonių socialiniams santykiams, jų plėtotei.

Aktualios istorijos sietinos su konkretais atvejo tyrimais, apimančiais tik tam tikrą istorinį laikotarpį ar procesą. Tarkime, žodinės istorijos metodu norima ištirti Antrojo pasaulinio karo įtaką atskiroms socialinėms žmonių grupėms. Tuo tikslu imami interviu iš buvusių rezistentų, laisvės kovų dalyvių, karo veteranų, karo belaisvių ir pan., siekiant išsiaiškinti, kaip buvo rengiamasi pilietinei gynybai, kaip vyko rezistencinės kovos, kokie vyko sukilimai, kaip gyventa karo stovyklose ir t. t. Čia daugiausia dėmesio skiriama istorinės atminties refleksijoms.

Teminis studijavimas yra susijęs su žodinės istorijos metodo naudojimu renkant informaciją apie tam tikras struktūras, istorines sąvokas, žmonių socialinius sluoksnius bei grupes, įvykius. Šios temos apima karą, rezistenciją, religiją, mokslą ir pan. Pavyzdžiui, remiantis interviu metodu galima sužinoti apie rezistentų elgesio taisykles ir garbės kodeksą. Tuo norima pabrėžti tiriamojo objekto specifiškumą, bendrybes ir atskirumą.

Specifinis eksponato tyrimas dažniausiai atliekamas norint išsiaiškinti informaciją apie muziejuose arba saugyklose esančių eksponatų istoriją. Pavyzdžiui, tyrėjas nori sužinoti rezistentų leisto laikraščio „Žalia giria“, kurio egzempliorius dabar saugomas Lietuvos ypatingajame archyve, istoriją. Tuo tikslu istorikas ieško dar gyvų rezistentų, kurie leido arba platino minėtą laikraštį, ir juos apklausia.

Taigi žodinės istorijos, kaip mokslo disciplinos, atsiradusios apie XX a. septintąją–aštuntąją dešimtmečius JAV ir Didžiojoje Britanijoje, pranašumais Lietuvos istorikai

pradėjo naudotis tik atkūrus Lietuvos nepriklausomybę.

ŽODINĖS ISTORIJOS METODAS – INTERVIU

Žodinės istorijos specifiką lemia jos pagrindinis šaltinis – interviu, kurio informacija visuomet subjektyvi, turi asmeninės interpretacijos atspalvį ir savaime nėra tinkama faktams tikslinti. Interviu metodas yra papildomas dokumentinis įrodymas, padedantis suprasti žmogaus elgesį ir jo motyvacijas. Imant interviu sudaromos asmeninių prisiminimų kolekcijos, kurios tampa istoriniu dokumentu. Taigi žodinė istorija tyrėjams ypač naudinga, nes dokumentuoja žmonių prisiminimus ir daugialypes istorijas. R. J. Grele' s teigimu, „žodinis istorijos interviu yra unikali dokumentinė forma, kurioje įrodymas atsiranda žodinio akis į akį komunikavimo metu“¹⁵. Interviu metodas suteikia galimybę žmonėms, neraišiusiems prisiminimų, papasakoti apie savo praeitį. Taip istorikai gali sužinoti, kokios problemos buvo svarbiausios paprastiems žmonėms. Taigi tai yra vienas iš būdų atkurti išdidumą ir orumą tų žmonių, kurie buvo nepastebėti rašytiniuose istorijos šaltiniuose.

Interviu yra klasifikuojamas pagal jo atlikimo būdą ir formą¹⁶:

Standartizuotas interviu. Tai uždari, iš anksto suformuluoti klausimai respondentui, griežtai laikantis numatyto jų eiliškumo. Šis interviu ėmimo būdas daugiausia orientuotas į istorinių faktų rinkimą ir trumpus respondento atsakymus, todėl respondentas negali atvirai išsipasakoti, pasidalyti praeities potyriais. Imdamas tokį interviu tyrėjas nesugaišta daug laiko, gaunami rezultatai apdorojami greičiau ir lengviau.

Nestruktūrizuotas, arba laisvasis, interviu. Šiuo atveju numatomas tik bendras apklausos

planas, o klausimai formuluojami pagal situaciją interviu metu. Šiuo būdu yra gaunama išsami informacija, respondentas gali pateikti savo nuomonę, išryškinti savo vaidmenį, save sureikšminti¹⁷. Būtent tokią interviu formą dažniausiai renka istorikai, etnologai, nes gaunama labai išsami informacija. Tačiau laisvojo interviu metu respondentas daug ir emociškai pasakoja apie savo išgyvenimus, kuriuos tyrėjams sunku apibendrinti, suklasifikuoti. Dar vienas minusas – interviu yra daugiau aiškinamojo pobūdžio, todėl sugaištama daugiau laiko nei naudojant kitas interviu formas.

Pusiau standartizuotas interviu. Tai toks interviu, kai iš anksto numatomi būtini ir galimi klausimai respondentui. Pokalbis tarp tyrėjo ir respondento šiuo atveju yra neformalus, vyksta laisva forma, orientuojantis tik į iš anksto tyrėjo numatytą temą¹⁸.

Interviu metodu tyrėjai gauna informacijos apie vidinius individo išgyvenimus, jo socialines, kultūrines, politines, ekonomines nuostatas, pažiūras, įsitikinimus, turimas mokslo, technikos, meno sričių žinias, kitus žmones, jų elgesį¹⁹.

Žodinės istorijos metodo paskirtis ir tikslai gali būti įvairūs. Šis metodas gali būti naudojamas:

1) tyrimo pradžioje, kai norima patikslinti tyrimo problemą, hipotezes bei jų formulavimą;

2) platesnių apklausų metodikai parengti (galimybė rasti naujus šaltinius: nuotraukas ir pan.);

3) kaip savarankiškas informacijos rinkimo metodas, kai yra nedaug liudininkų;

4) kaip papildomas metodas išsamesnei informacijai gauti;

5) istoriniuose tyrimuose kitais metodais gautų duomenų patikslinimui ir jų patikimumui patikrinti²⁰.

Žodinė istorija nagrinėja žmogaus gyvenimą, gyvenimo patirtį, perteikia jo džiaugsmą

ir liūdesį, pasisėkimus ir nesėkmes ir pan.²¹. Imant interviu labai svarbu išsiaiškinti, kaip respondentas prisimena vieną ar kitą faktą, įvykį, kaip jis tai išgyvena apklausos metu. Kadangi daugelis respondentų senyvo amžiaus, juos reikėtų kuo greičiau apklausti.

Prieš imdamas interviu tyrėjas turi atlikti šiuos parengiamuosius darbus:

1) išstudijuoti temos problematiką (suformuluoti temą bei problemą ir ją susieti su platesniu istoriografiniu kontekstu);

2) išanalizuoti istoriografiją ir šaltinius, susijusius su pasirinkta tema (surinkti ir išnagrinėti visus istorinius šaltinius bei literatūrą apie pasirinktą temą ir problemą);

3) susirasti respondentą;

4) užmegzti su juo ryšį (susipažinti su respondentu, įvertinti jo turimas žinias, įgyti jo pasitikėjimą);

5) suderinti interviu planą (kur ir kada vyks interviu ir pan.);

6) rinkti informaciją apie respondentą (pasidomėti jo gyvenimo istorija archyvuose, kad būtų galima parengti jam tikslinius klausimus)²².

Interviu ėmimas. Susitikti su respondentu geriausia neformalioje, intymioje aplinkoje, kur netrukdytų jokie kiti pašaliniai žmonės. Pokalbis turi vykti lėtai, pateikiant trumpus, konkrečius klausimus; pasakotojo negalima pertraukti. Jei respondentas neaiškiai išreiškia savo mintis, reikėtų paprašyti pakartoti, paaiškinti. Tyrėjas turi mokėti klausytis respondento, jo neskubinti. Visas dialogas turi būti įrašomas į diktofoną; ant atskiro lapo reikia surašyti respondento asmeninę informaciją.

Gautos informacijos apdorojimas ir analizavimas. Pirmiausia reikia stenografuoti garso įrašą. Kitas etapas – gautos informacijos analizė. Darant kiekybinius ir kokybinius apibendrinimus, į pagalbą pasitelkiami kiti istoriniai metodai, kurie taikomi rašytiniams šaltiniams: analizės metodas, lyginamasis

metodas ir hermeneutinis metodas. Interviu priklauso tai pačiai mokslinei analizei ir standartams, kuriuos istorikas taiko kitiems šaltiniams. Istorikas privalo atsakingai įvertinti ir išanalizuoti žodinės istorijos metu gautą informaciją.

Interviu turi pliusų ir minusų. Teigiamas dalykas yra tai, kad imdamas interviu tyrėjas gali suprasti respondento patirtį, išsiaiškinti jį dominančią informaciją, jos detales²³. Jis taip pat užfiksuoja respondento emocinę būklę, išgyvenimus, kalbos intonaciją, reakciją į tam tikrus klausimus. Kaip ir visi istoriniai šaltiniai, interviu gali būti šališki. Tačiau būdamas šališkas interviu nepraranda savo informatyvumo. Istorikui yra reikšmingas nors ir iškreiptas faktas, nes atskleidžiama, kaip ir kodėl respondentas būna šališkas. Laisvasis interviu suteikia labai išsamios informacijos apie tyrėją dominančius įvykius; tyrėjas gali prirėkęs užduoti papildomų klausimų respondentui ir gautą informaciją suliginęs su rašytiniais šaltiniais susidaryti išsamų praeities vaizdą.

Interviu metodu galima apklausti visus visuomenės socialinius sluoksnius ir taip istoriją priartinti prie „masių istorijos“. Taigi žodinės istorijos metodas suteikia galimybę tyrėjams gauti tą informaciją, kurios nėra rašytiniuose šaltiniuose. Tuo pat metu tyrėjas, naudodamas interviu metodą, gali tyrinėti ir masių istorinę savimonę.

Vienas iš interviu minusų – tyrėjas gali tendencingai paveikti respondentą (pvz., tendencingai užduodamas klausimus ir tarsi pasufleruodamas atsakymą). Literatūroje seniai atkreiptas dėmesys į tai, kad interviu ėmėjas turi vengti asmeninių nuomonių arba nusistatymų, kurie galėtų pakeisti respondento pateikiamą informaciją²⁴. Kita vertus, tyrėjas gali gautą informaciją tendencingai analizuoti arba interpretuoti pagal savo išankstines nuostatas. Kita problema – sunku nustatyti interviu metu gautų duomenų

patikimumą ir sudėtinga atskleisti interviu metu daromas istoriko klaidas (pvz., pateikus neteisingai suformuluotą klausimą, galima gauti neteisingus duomenis). Dar didesnė problema yra respondento atminties refleksija: respondentas gali sąmoningai arba nesąmoningai nusišlėpti savo gyvenimo įvykius arba išgyvenimus, norėdamas kažką nutylėti, neviešinti ir pan. Be to, jis gali save pernelyg sureikšminti. Apdorodamas gautą informaciją, tyrėjas turi į tai atsižvelgti.

Interviu davėjai gali nenorėti sąžiningai aptarti savo klaidas net praėjus daugeliui metų po tam tikrų įvykių. Dėl žmogaus atminties fiziologinių ir psichologinių veiksnių respondentas negali arba nenori prisiminti trauminių įvykių, prieš jį panaudoto psichologinio smurto ir pan.²⁵

Vienus veiksmus respondentas yra linkęs suaktualinti, suasmeninti ir sureikšminti, o kitus – nutylėti. Žmogus, kuris galbūt neatsimena, kas įvyko vakar ar praėjusią savaitę, dažnai gali detalai nupasakoti įvykius, buvusius prieš dvidešimt ar trisdešimt metų.

Taigi tyrėjas visada susiduria su respondento atminties istorijos vaizdiniu. Reikia skirti respondento pateikiamą atminties istoriją nuo tyrėjo suformuotos kritinės istorijos²⁶. Šią dichotomiją iškėlė P. Nora, tiksliai nustatęs nišą tarp istorijos ir atminties. „Atmintys yra įvykiai, kurie iš tikrųjų

įvyko, o kritinė istorija yra subjektyvus pa-vaizdavimas to, kuo istorikai tiki, ką svarbu atsiminti.“²⁷ Respondento pateikiamą atminties istoriją interviu metodu tyrėjas kritiškai įvertina ir analizuoja, informaciją paversdamas kritine istorija (žr. lentelę)²⁸.

Žodinės istorijos metodas turi dar vieną teigiamą bruožą – jis teikia galimybę gilintis į masinės istorinės savimonės formavimosi procesą. Žodinė istorija gali būti svarbi ne tiek istorinės tiesos ar informacijos požiūriu, kiek kaip vertingas šaltinis apie socialinės atminties formavimąsi²⁹. Šiuo atveju mokslininkų dėmesys daugiau nukreiptas ne tiesiogiai į praeitį, o į tai, kaip praeitis prisimenama. Todėl žodinė istorija taikoma ne tik socialinėje istorijoje, psichoanalizėje, antropologijoje, bet ir feminizmo, literatūros, kultūros studijose³⁰.

Pažymėtina, kad respondento pateikiama atminties istorija yra subjektyvi ir suasmeninta. Todėl interviu metodu galima analizuoti daugiausia individualiąją ir kolektyvinę atmintį³¹. Žodinės istorijos metodas gali būti taikomas tyrinėjant ir kitas atminties formas: kultūrinę, politinę, socialinę³². Interviu individualiajai atminčiai tirti dažniausiai reikalingas faktinėms detalėms atskleisti per vieno žmogaus biografiją. Interviu metu galima atskleisti politinius, socialinius, kultūrinius ir kitokius aspektus, darančius įtaką

Respondento atminties istorija	Tyrėjo kritinė istorija
Atminties istorija – socialinis fenomenas, esantis tam tikroje erdvėje, laike, emocijoje.	Kritinė istorija – apdorota, susisteminta ir kritiškai įvertinta informacija.
Atmintis visada yra absoliuti.	Atmintis yra reliatyvi.
Atmintis gali būti kolektyvinė ir individualioji.	Atmintis yra universali.
Atmintis visada paremta emocija ir prisimenama tai, ką norima prisiminti arba kas yra svarbu.	Atmintis paremta moksliniais kriterijais, logiškumu.
Atmintis yra pažeidžiama ir manipuliuojama, ji atkuria faktus, kad ir kokia būtų jų istorinė (ne)reikšmė.	Kritinei istorijai konstruoti reikalingi faktai atrenkami remiantis tyrėjo pasirinkimu ir vertinimu.

žmogaus atminčiai. Interviu kolektyvinei atminčiai tirti naudojamas siekiant išsiaiškinti politikos, ideologijos įtaką socialinių grupių atminčiai³³.

Nors interviu yra subjektyvus ir suasmenintas šaltinis, tačiau jo turinys, kaip ir pati atmintis, neatsiejamas nuo konkretaus socialinio konteksto. Atmintį visada formuoja kolektyviniai, socialiniai įvykiai, todėl jos kilmė yra socialinė, o pati atmintis (nors ir individuali) neišvengiamai yra kolektyvinė. Individo atsiminimai susiję su specifine socialine aplinka, tačiau jis mąsto kaip konkrečios grupės ar kelių grupių – pasipriešinimo organizacijos ar politinės partijos – narys. Kalbant apie skausmingus praeities įvykius (pvz., rezistenciją), anot J. E. Tunbridge'o ir G. J. Ashwortho, paprastai pasirenkamos dvi pagrindinės strategijos³⁴. Pirma – sąmoninga kolektyvinė amnezija, kai apsimetama, kad nieko neįvyko, ir istoriniame diskurse vengiama prisiminti. Pavyzdžiui, vengiama prisiminti partizanų padarytus socialinius nusikaltimus ir pan. Antra – jei to padaryti neįmanoma ar nepavyksta, imamasi reliatyvizmo (kuo labiau didinamas rezistentų skaičius ir teigiama, kad visi vienaip ar kitaip kovojo su okupantais) arba, priešingai, visai nuneigiami rezistentai ir jų kova.

Atmintis gali būti suvokta tik tada, kai ji sutapatinama su tam tikra socialine grupe, todėl visuomenėje egzistuoja tiek atminties versijų, kiek joje yra socialinių grupių³⁵.

Į tai atsižvelgus galima aptarti, kaip interviu metodą pritaikyti ir panaudoti rezistencijos tyrimuose.

ŽODINĖS ISTORIJOS METODO TAIKYMO REZISTENCIJOS TYRIMUOSE PROBLEMATIKA

Lietuvių istoriografijoje pastaruoju metu daug dėmesio skiriama 1945–1990 m. pasipriešinimo kovoms Lietuvoje. Apie parti-

zaninį pasipriešinimą Lietuvoje yra išleista daug istoriografinių tyrimų ir prisiminimų, o neginkluotojo pasipriešinimo tema iki šiol mažai tyrinėta. Taip atsitiko todėl, kad nuo rezistencinių įvykių praėjo dar nedaug laiko. Šiandien vykstant diskusijoms dėl sovietinės praeities vertinimo, kai kuriems asmenims siekiant reabilituoti komunistinį režimą, itin svarbūs yra žodinės istorijos metodu pagrįsti tyrimai. Tyrinėjant rezistenciją Lietuvoje akivaizdžiai matomas rašytinių šaltinių stygius, todėl tyrėjai, norėdami užpildyti šią spragą, naudojasi žodinės istorijos metodu. Atsiminimuose svarbu ne tik faktai – tremties proceso, kelionės, buities, grįžimo aprašymai, bet ir gyvas skausmas, kančia bei jų sukeltos jausenos ir pan.

Lietuvoje rezistencijos problemas, naudodamas interviu metodą, tyrinėja Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras. Siekiant sistemingai kaupti žodinius šaltinius, 1999–2000 m. Centro iniciatyva buvo vykdoma rezistentų atsiminimų rinkimo programa. Interviu su politiniais kaliniais, tremtiniais, laisvės kovų dalyviais, rezistentais metu užrašyti pasakojimai buvo užfiksuoti vaizdajuostėse ir garso takeliuose.

Tokią žodinės istorijos šaltinių kaupimo ir saugojimo programą galima vertinti teigiamai. Žodinės istorijos tyrėjai teigia, kad „nuoseklus žodinių šaltinių kaupimas apsaugo juos nuo išankstinio tendencingumo“³⁶. Tik surinkus detalius žodinės istorijos šaltinius, gali atsirasti išsami rezistencijos istorijos sintezė. Neturint visų galimų šaltinių, neįmanoma nuodugniai išanalizuoti rezistencijos tyrimų. Kita vertus, archyvuose galima rasti įslaptintų dokumentų, kuriuose aprašyti įvykiai, susiję su dar gyvais ir visuomenės gyvenime aktyviai dalyvaujančiais istorijos veikėjais, vengiančiais atskleisti savo prisiminimus. Taip yra dėl amžininkų nenoro prabilti apie tai, ko negalima įrodyti tiesioginiais, kritiką atlaikančiais archyviniais dokumentais. Pavyzdžiui, nuo vienu

rezistentų liudijimų atsiribojama – žmogaus protui sunkiai suvokiama realybė nustumiamą į tamsiausias kolektyvinės sąmonės kertes, tarsi viliantis, kad padaryti nusikaltimai ilgainiui bus užmiršti. Tuo tarpu kitos tragiškos istorijos dėl politinio tyrėjų angažuotumo tampa diskusijų epicentru.

Žodinė istorija yra ypač vertingas šaltinis pasipriešinimo istorijos ir rezistencijos istorinės atminties atskleidimui. Remdamosi žodine istorija tyrėjai dokumentuoja rezistencijos dalyvių istoriją. Žodinė istorija naudojama ir edukacinėje šviečiamojo pobūdžio veikloje (pvz., rengiant parodas, viešas paskaitas ir pan.). Itin svarbu dokumentuoti rezistencijos dalyvių parodymus, nes tai pirminiai šaltiniai, kurie padės būsimums studentų, tyrėjų, mokytojų, kino filmo kūrėjų kartoms išgirsti ir pamatyti žmones, patyrusius okupacinę politiką ir sovietų nusikaltimus.

Kalbant apie žodinės istorijos metodo naudojimą rezistencijos tyrimuose, reikia pažymėti, kad šis metodas ne visada pritaikomas. Jo negalima taikyti šiais atvejais: 1) kai garbaus amžiaus respondentas turi psichikos sutrikimų; 2) atsiradus istorinei amnezijai dėl praeityje patirtų psichologinių traumų; 3) kai patys rezistentai griežtai atsisako liudyti (nutylėti ar net slėpti savo atsiminimus ir išgyvenimus respondentai dažniausiai yra linkę dėl asmeninių priežasčių). Pavyzdžiui, J. E. Tunbridge'o ir G. J. Ashwortho trauminės atminties tipologizavimo modelis buvo panaudotas 2003 m. Socialinių tyrimų instituto atliktame tyrime, kuriuo mėginta nagrinėti vyresniosios kartos „paprastų Lietuvos žmonių“ požiūrį į sovietmetį. Pasak tyrimą atlikusios sociologės Irenos Šutinienės, su stalininėmis represijomis susiję žmonės aiškiai laikėsi „amnezijos“ versijos – vengė atskleisti arba atvirai neigė savo dalyvavimą represijose. Dalinės amnezijos ir reliatyvizmo strategijos buvo būdingos daugeliui vėliau itin

aktyviai kolaboravusių su okupaciniu režimu žmonių. Mažiau kolaboravę pasisako už „tiesos sakymą“ – jų nuomone, praeitis turi būti įvardyta ir įvertinta laikantis dabarties pozicijų visai atvirai ir nevienareikšmiškai. Jų netenkina nei „amnezijos“, nei reliatyvūs vertinimai, nei vienpusės herojiškos praeities interpretacijos nutylint keblesnius aspektus. Panašios pozicijos laikosi ir dauguma sovietinio režimo aukų – buvę politiniai kaliniai ir tremtiniai. Daroma išvada, kad tiek panašūs tyrimai kitose totalitarizmą patyrusiose šalyse, pavyzdžiui, Vokietijoje, tiek šis tyrimas atskleidžia, jog visuomenės daugumai reikalinga ir naudinga aiški riba tarp dabarties ir sovietmečio. Atvirumas ir „tiesos sakymas“ šiuo metu ne supriešintų visuomenę, o priešingai, padėtų greičiau pasiekti pilietinį sutarimą³⁷.

Dauguma laisvės kovų dalyvių ne tik mielai dalijasi savo prisiminimais interviu metu, bet ir patys aktyviai rašo prisiminimus, teigdami, jog šiandien „galima sakyti tiesą nieko nebijant“. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę buvo pradėti leisti buvusių rezistentų memuarai ir jaunystės ar brandos metų apmąstymai.

Gali kilti pagrįstas klausimas, kuo interviu metodas naudingas rezistencijos tyrimuose. Žodinės istorijos metodas rezistencijos tyrėjams suteikia papildomų faktų bei informacijos. Rezistencijos tyrimuose šis metodas nėra tinkamas istoriniams faktams rinkti, nes respondentai (jie dažniausiai yra garbaus amžiaus) retai atsimena tikslus faktus, datas, pavardes. Norėdamas nustatyti datas, pavardes, įvykius, tyrėjas dažniausiai naudojasi rašytiniais šaltiniais – archyviniais dokumentais, įrašais, laikraščių pranešimais ir pan.

Imant interviu svarbu rasti tiesioginį kontaktą su respondentu. Reikia mokėti jį išklausti. Respondentas turi jausti, kad jo klausomasi. Rezistentui pateikiami klausimai

turi būti paprasti ir suprantami. Patartina vengti užduoti tokius klausimus kaip: „Ar blogai jūs jautėtės...?“ Reikėtų klausti: „Kaip jūs jautėtės...?“ Būtina vengti užduoti iškart kelis klausimus, taip pat vengti analitinių, abstrakčių ar nieko nesakančių klausimų.

Rezistencijos tyrimų rezultatai, gauti interviu metodu, gali būti naudojami sociologijoje, antropologijoje, psichologijoje. Pavyzdžiui, sociologas arba psichologas gali tyrinėti respondentų savęs sureikšminimo fenomeną, jų herojiškumą ar aukos sindromą.

Taikant interviu metodą rezistencijos tyrimuose, gali kilti šios problemos:

1. *Dėl mažo liudininkų skaičiaus sudėtinga jų rasti.*

2. *Rezistencijos įvykių dalyviai pateikia gana subjektyvius liudijimus.*

Manoma, kad jeigu istorikas yra pakankamai kvalifikuotas, o rezistentas – nuoširdus ir nusiteikęs atsakyti į jam duotus klausimus, yra didesnė tikimybė gauti patikimus ir gana išsamius duomenis. Žinoma, melas arba sąmoningai parenkami pageidaujami atsakymai iš tyrimo turėtų būti pašalinti.

Esama ir kitos nuomonės – jei interviu laikomas sandoriu, klaidos neišvengiamos, nes kiekvienas interviu dalyvis turi savų sumetimų. Manoma, kad šiuo atveju reikalingos kontrolinės respondentų grupės, tuo labiau kad abi interviu puses gali veikti emocinis nusiteikimas, asmeniniai santykiai ir kt.

Interviu gali būti traktuojamas kaip natūralus susitikimas su respondentu, nulemtas daugelio gyvenimo situacijų, kuriomis reikia vadovautis norint išvengti nepatikimų atsakymų.

Taigi kad ir kaip kruopščiai ir sąžiningai elgtųsi klausinėtojas, vargu ar galima visiškai išvengti tyrėjo asmeninio požiūrio, galinčio paveikti atsakymus ir jų rezultatus.

3. *Žodiniai liudijimai nesutampa su rašytiniuose šaltiniuose užfiksuotais faktais.*

Sovietmečiu atlikti rezistencijos tyrimai problemiški tuo, kad taikant žodinės istorijos metodą išryškėja nesutapimai tarp žodinių liudijimų ir rašytiniuose šaltiniuose užfiksuotų faktų, kai NKVD–KGB buvo pateikiami klaidinantys ir melagingi duomenys (pvz., siekiant apsaugoti kitus laisvės kovotojus ar pasipriešinimo organizacijos narius nuo areštų, trėmimų) arba duomenys užrašyti pagal to meto valdžios reikalavimus, t. y. sąmoningai suklustoti.

4. *Atliktų tyrimų rezultatus kartais kritikuoja žmonės, gyvenę tuo pačiu sovietinės okupacijos laikotarpiu, bet turintys kitokią individualiosios ir kolektyvinės atminties refleksiją.* Moksliniu požiūriu sovietmetis dar nėra pakankamai apmąstytas, ir šiandien pastebimi pirmieji mėginimai įtvirtinti jį visos visuomenės istorinės atminties lygmeniu.

Taigi žodinė istorija padeda greta kruopščiai surinktų rašytinių šaltinių duomenų „išgirsti“ ir to meto įvykių liudininkų versijas. Todėl rezistentų interviu ir kitų šaltinių analizė yra puiki galimybė atskleisti, kas vyko okupuotos Lietuvos visuomenėje.

Problemos, kylančios naudojant žodinės istorijos metodą, labiausiai išryškėja istorinių tyrimų metu. Todėl žodiniai šaltiniai, kaip ir visi kiti šaltiniai, turi būti kritiškai analizuojami: būtina nustatyti jų patikimumą klausiant, kuo tikėti, o kuo netikėti, kurių rezistentų liudijimai yra teisingi ir svarbesni, o kurie ne tokie patikimi ir mažiau svarbūs arba visai nepatikimi ir nesvarbūs. Todėl ne visada verta pasikliauti vieno liudininko patikimumu; jo pasakojimą būtina palyginti su kitais liudijimais.

Žodiniams šaltiniams reikia išskirtinio istorikų dėmesio. Norint rezistencijos tyrimuose visapusiškai panaudoti žodinius šaltinius, juos būtina nagrinėti kartu su kitais šaltiniais, susijusiais su vieta ir žmonėmis, apie kuriuos kalbama. Kitais atvejais

daugelio detalių ir faktų šiuose tyrimuose iš viso negalima panaudoti. Pavyzdžiui, respondentas įtikinėja tyrėją, kad jis su niekur kitur neminimu asmeniu vykdęs tam tikrą rezistencinę veiklą. Tyrėjui patikrinus visus įmanomus ir žinomus rašytinius šaltinius, paaiškėjo, kad respondentas nevykdė nurodytos veiklos ir niekur nėra minimas jo nurodytas asmuo, su kuriuo jis tariamai veikęs kartu.

Rezistencijos dalyvių žodinės istorijos šaltiniai dažniausiai būna traumuotos atminties prisiminimai. Psichologai Danutė Gailienė ir Evaldas Kazlauskas tyrinėjo istorines psichologines traumas, kurios paveikė ir tebeveikia respondentų atmintį. Kaltė, atgaila ir kitos psichosocialinės variacijos veikia žodinę istoriją, todėl ją reikėtų analizuoti mėginant įsijausti į respondento psichologiją.

Rezistencijos dalyvių liudijimai dažniausiai yra labai skaudūs, turintys stiprių emocijų ir martirologinių nuostatų. Žodiniai šaltiniai – tai kaltinimas „nežmoniškai sistema“ ir jos vykdytojams.

Žodinio istorijos metodo reikšmė rezistencijos tyrimuose yra didelė. Šiuo metodu patikrinamas informacijos patikimumas, ji analizuojama ir taikoma istorinio tyrimo kontekste, taip pat padeda sukaupti žodinius šaltinius ir juos išsaugoti ateities kartoms.

Apibendrinant reikia pabrėžti, jog rezistencijos tyrimuose žodiniai šaltiniai turi pliusų ir minusų: juose gausu detalių ir prasminių niuansų, taip pat iškraipymų, susijusių su asmeniniais, konfesiniais, kultūriniais stereotipais ir politinėmis pažiūromis. Todėl vertinant interviu metodu gautus rezistencijos tematikos duomenis, būtina juos analizuoti remiantis tradiciniais mokslinės kritikos metodais.

Taigi tyrinėjant sovietmečio rezistencijos istoriją, netolimą praeitį, „gyvosios dabarties slenkstį“, kaip ją apibūdino Egidijus

Aleksandravičius³⁸, kurio vis dar neperžengia istorikas, reikia panaudoti visus esamus istorijos tyrimų metodus, tarp jų ir žodinės istorijos interviu metodą.

IŠVADOS

1. Žodinė istorija vis labiau tampa interpretaciniu metodu ir vis dar yra savarankiškas šaltinių rinkinys, suteikiantis galimybę mokslininkams gauti papildomų praeities žinių, kurios padeda platinti interpretacijas ir analizuoti duomenis. Žodinė istorija apima žodinės istorinės informacijos perdavimą ir išsaugojimą. Tai yra istorinės dokumentacijos kokybinis metodas; jo esmė – interviu su žmonėmis, norint juos apklausti ir ištirti tam tikrus įvykius. Žodinės istorijos pradininkė yra žodinė tradicija, ją XIX a. pradėjo tyrinėti sociologai. Tai praeities įvykių, perduodamų iš lūpų į lūpas, aprašymas, kuris gali apimti neapibrėžtą istorinį laikotarpį, o žodinė istorija apima tik žmogaus nugyventą laikotarpį.

2. Žodinės istorijos metodu galima gauti papildomų dokumentinių įrodymų, kurie padeda suvokti žmonių elgesį ir jo motyvijas. Šiuo metodu sudaromos kolekcijos, susidedančios iš įvairių memuarinių įrašų, t. y. istorinių dokumentų. Interviu metodas suteikia galimybę žmonėms, nerašiusiems prisiminimų, papasakoti apie savo praeitį. Žodinė istorija nagrinėja žmogaus gyvenimą, gyvenimo patirtį, perteikia jo liūdesį ir džiaugsmą, pasisėkimus ir nesėkmes ir pan. Interviu metodu galima analizuoti individualiąją ir kolektyvinę atmintį. Interviu metu gauta informacija analizuojama, daromi kiekybiniai ir kokybiniai apibendrinimai, pasitelkiant į pagalbą kitus istorinius metodus, taikomus rašytiniams šaltiniams: analizės metodą, lyginamąjį metodą ir hermeneutinį metodą. Sunku

nustatyti interviu metu gautų duomenų patikimumą ir sudėtinga atskleisti interviu imančio istoriko daromas klaidas. Dar didesnė problema yra respondento atminties refleksija: respondentas gali sąmoningai arba nesąmoningai nuslėpti savo gyvenimo įvykius arba išgyvenimus.

3. Žodinės istorijos, kaip mokslo disciplinos, atsiradusios apie XX a. septintąją–aštuntąją dešimtmečius JAV ir Didžiojoje Britanijoje, pranašumais Lietuvos istorikai pradėjo naudotis tik po 1990 m. Rezistencijos istorijos ir istorinės atminties atskleidimui ypač vertingas šaltinis yra žodinė istorija. Ji dokumentuoja rezistencijos dalyvių ir laisvės kovų dalyvių istorijas. Kita vertus, žodinės istorijos metodas rezistencijos tyrėjams suteikia papildomų faktų ir informacijos. Žodinė istorija padeda greta kruopščiai surinktų rašytinių šaltinių duomenų „išgirsti“ ir to meto įvykių liudininkų versijas. Todėl

rezistentų interviu ir kitų šaltinių analizė yra puiki galimybė atskleisti, kas vyko okupuotos Lietuvos visuomenėje. Kita vertus, rezistencijos žodinė istorija yra pateikiama subjektyviai ir konkrečiai, apie įvykius pasakojama emociškai, detalai, pateikiant asmeniškų vertinimus ir komentarus, į kuriuos istorikui būtina atkreipti dėmesį.

4. Interviu metodo taikymas rezistencijos tyrimuose kelia ir tam tikrų problemų, iš jų svarbiausios yra šios: dėl mažo liudininkų skaičiaus sunku jų rasti; rezistencijos dalyvių liudijimai būna gana subjektyvūs; žodiniuose šaltiniuose užfiksuoti faktai ne visada sutampa su rašytiniais šaltiniais. Žodinė istorija suteikia galimybę iš pirmų lūpų gauti unikalią informaciją apie to meto įvykius, kovotojų siekius ir išgyvenimus. Visiems besidomintiems mūsų tautos pasipriešinimo istorija žodiniai šaltiniai yra nepaprastai reikšmingi.

Nuorodos

¹ G. Potašenko, „Žodinė istorija ir jos ypatybės“, <http://www.jewishstudies.lt/index.php?921091731>.

² R. J. Grele, „History and the Languages of History in the Oral History Interview: Who Answers Whose Questions and Why?“, *Interactive oral history interviewing*, Hillsdale, 1994, p. 4–5.

³ V. J. Wertsch, *Voices of Collective Remembering*, Cambridge, 2002, p. 10–16.

⁴ R. J. Grele, „Movement without aim Methodological and theoretical problems in oral history“, *The oral history reader*, London, 1998, p. 39–40.

⁵ J. Rüsen, *Istorika. Istorikos darbų rinktinė*, Vilnius, 2007, p. 111.

⁶ Z. Norkus, *Istorika: istorinis įvadas*, Vilnius, 1996, p. 51–54.

⁷ V. J. Wertsch, op. cit., p. 30–32.

⁸ E. Durkheim, *Elementarios religinio gyvenimo formos: toteminė sistema Australijoje*, Vilnius, 1999.

⁹ J. Hoopes, *Oral history: an introduction for students*, Chapel Hill, NC, 1979, p. 61–63.

¹⁰ W. B. Sommer, *The oral history manual*, Walnut, 2002, p. 2–3.

¹¹ R. Perks, A. Thomson, *The oral history reader*, London, 1998, p. 1.

¹² Ibid., p. 1–2.

¹³ V. Čiubrinskas, „Sovietinė Lietuvos etnologija: istorinio materializmo ir etnokultūrinio romantizmo susitikimas“, *Lietuvos sovietinė istoriografija. Teoriniai ir ideologiniai kontekstai*, sud. A. Bumblauskas, N. Šepetytys, Vilnius, 1999, p. 176–177.

¹⁴ *Kruvinos žudikų pėdos. Faktai kaltina. Nacionalistų antiliaudinė veikla pietinėje Žemaitijos dalyje*. Archyviniai dokumentai, IX rinkinys, Vilnius, 1968.

¹⁵ R. J. Grele, „History and the Languages of History in the Oral History Interview: Who Answers Whose Questions and Why?“, p. 5–6.

¹⁶ R. Tidikis, *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*, Vilnius, 2003, p. 465–467.

¹⁷ K. Kardelis, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*, Šiauliai, 2007, p. 194–198.

¹⁸ O. Tījūnėlienė, A. Virbalienė, *Mokslinis tikrovės pažinimas. Apklausos metodas*, Klaipėda, 2006, p. 39.

¹⁹ J. Mardosa, „Etnografijos metodinių priemonių istorinė apžvalga ir metodiniai patarimai“, *Apie metodiką ir metodines priemones*, sud. J. Mardosa, Vilnius, 2002, p. 6–11.

²⁰ S. Girdzijauskienė, *Kokybinis interviu. Metodiniai nurodymai*, Vilnius, 2006, p. 7–13.

²¹ J. Hoopes, op. cit., p. 35–37.

²² Ibid., p. 110–114.

²³ V. J. Wertsch, op. cit., p. 55–58.

²⁴ A. D. Ritchie, *Doing oral history: A practical guide*, New York, 2003, p. 19–23.

²⁵ D. Gailienė, E. Kazlauskas, „Po penkiasdešimties metų: sovietinių represijų Lietuvoje psichologiniai padariniai ir įveikos būdai“, *Sunkių traumų psichologija: politinių represijų padariniai*, sud. D. Gailienė, Vilnius, 2004, p. 78–126.

²⁶ J. Pennebaker, D. Paez, B. Rime, *Collective memory of political events. Social psychological perspectives*, Mahwah, New Jersey, 1997, p. 32–39.

²⁷ P. Nora, „The Reasons for the Current Upsurge in Memory“, *Transit – Europäische Revue* 22, 2002, http://www.iwm.at/index.php?option=com_content&task=view&id=285&Itemid=463.

²⁸ D. Marcinkevičienė, *Prijaukintos kasdienybės, 1945–1970 metai: biografiniai Lietuvos moterų interviu*, Vilnius, 2007, p. 16.

²⁹ I. Šutinienė, „Trauma ir kolektyvinė atmintis: sociokultūrinis aspektas“, *Filosofija, sociologija*, 2000, Nr. 4, p. 57–62.

³⁰ R. Čepaitienė, „Sovietmečio atmintis – tarp

atmetimo ir nostalgijos“, *Lituanistica*, 2007, t. 53, Nr. 4(72), p. 36–50.

³¹ V. J. Wertsch, op. cit., p. 13–15.

³² M. Clare, R. Johnson, „Method in our Madness: Identity and Power in a Memory Work Method“, *Memory and Methodology*, ed. S. Radstone, Oxford, 2000, p. 197–210.

³³ D. Marcinkevičienė, op. cit., p. 19; V. J. Wertsch, op. cit., p. 35.

³⁴ J. E. Tunbridge, G. J. Ashworth, *Dissonant Heritage. The Management of the Past as Resource in Conflict*, Chichester, 1996, p. 108–109.

³⁵ D. Marcinkevičienė, op. cit., p. 18–19.

³⁶ V. J. Wertsch, op. cit., p. 53.

³⁷ I. Šutinienė, <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=5917442>.

³⁸ E. Aleksandravičius, „Vėlyvojo sovietmečio istoriografinės problemos ir „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika“, *Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika, konferencija*, 1992, Kaunas, sud. M. Bloznelis, Vilnius, 1997, p. 67–73.

Gauta 2008 08 26
Klaipėdos universitetas,
Tilžės g. 13, Klaipėda

Lijana Pušinskytė

ORAL METHOD OF HISTORY IN THE INVESTIGATION INTO THE RESISTANCE

Summary

Oral history is a qualitative method of historic documentation, applied to interview people in order to investigate certain events. Oral history started with an oral tradition, which sociologists began to investigate in the 19th century. It is an oral description of the past events by word of mouth. An oral tradition can encompass an unlimited historic period, while oral history covers only the lifetime of a person. The year 1948 is considered the beginning of the oral method in historiography when modern equipment found its use in historic documentation (the historian A. Nevins started to write down people's reminiscences).

The method of interviewing is an additional documentary testimony, which helps to understand people's behaviour and motivation. The method is used to compile collections, which embrace various memoirs i.e. historic documents. It gives a chance to people who never wrote

memoirs to speak about their past. Oral history examines people's lives, their experiences, conveying sadness and joys, achievements and failures. The method enables researchers to analyse individual and collective memory. The information obtained during the interview is analysed, and quantitative and qualitative generalisations are made, employing other methods, which are applied to investigate written sources. It is hard to establish the credibility of the facts obtained during interviews, and to reveal the mistakes made by the historian who conducts it. The respondent's memory presents an even greater problem: he/she can conceal deliberately or unconsciously events or past experiences.

Oral history is a particularly valuable source to disclose the history of the resistance and historical memory. It documents the histories of the resistance participants and freedom fighters. On the other hand the method of oral

history supplies the researchers with additional facts and information. The interviewing method used in investigating the resistance also presents certain problems, the most important being the following: it is difficult to find witnesses as there are so few of them left; resistance participants give rather subjective evidence; and the facts recorded in

oral sources do not correspond with written sources. Oral history supplements written sources, it helps to “hear” the present-day version of the witnesses of that time. Therefore analysis of the interviews of the participants in the resistance and other sources is an excellent chance to reveal what took place in occupied Lithuania.